

PROTOKOL

2021 | YIL 2 SAYI 1 | KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ STRATEJİK ARAŞTIRMA MERKEZİ DERGİSİ

Kötü Huylu Problem Perspektifinden Covid-19 Pandemisi ile Mücadele

Abdullah UZUN

İnsanlığın Ortak Aklı: Ombudsman

Kadir Caner DOĞAN

Avrupa Bütünleşme Kuramları Işığında Çok Düzeyli Yönetişim

Nisa ERDEM

21. Yüzyılda Dijital Diplomasinin Yükselişi

Vahit GÜNTAY

Karadeniz Havzası:

Jeopolitik Güç Mücadelesi ve İş birliği İmkânları

Adnan SEYAZ

İnsani Müdahale Tartışmasına Vakaların Etkileri

Ekrem OK

Covid-19 ve Aşı Karşıtlığı

Hüseyin YADİGAROĞLU

KARADENİZ

**KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ**
Stratejik Araştırma Merkezi

KTÜ SAM
PROTOKOL DERGİSİ

SAHİBİ

Doç. Dr. Özgür TÜFEKÇİ
Karadeniz Teknik Üniversitesi - Stratejik Araştırma Merkezi Müdürü

EDİTÖRLER

Dr. Öğr. Üyesi Suna ERSAVAŞ KAVANOZ
Dr. Öğr. Üyesi Abdullah UZUN

EDİTÖR YARDIMCILARI

Öğr. Gör. Fatma NALBANT
Arş. Gör. Nisa ERDEM
Arş. Gör. Tülay DEMİR

YAYIN KURULU

Prof. Dr. Bünyamin ER (Yönetim Bilişim Sistemleri)
Doç. Dr. İsmail KÖSE (Uluslararası İlişkiler)
Doç. Dr. Umut ÜZAR (İktisat)
Dr. Öğr. Üyesi Cenk BEYAZ (Sosyoloji)
Dr. Öğr. Üyesi Vahit GÜNTAY (Uluslararası İlişkiler)

İLETİŞİM

Karadeniz Teknik Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, No:2-06

Telefon: 04623773227

Faks: +90 462 325 3205 – 325 3185

E-Posta: sam@ktu.edu.tr

Web: www.ktu.edu.tr/sam

Yayın Türü:

Ulusal Süreli

KTÜ SAM Protokol Dergisi kamu yönetimi, uluslararası ilişkiler, iktisat, işletme ve sosyoloji başta olmak üzere sosyal bilimler alanında, kısa makalelere yer veren akademik bir dergidir. Kısa makalelerin yanı sıra rapor, derleme, konferans notları, örnek olay, kitap tanıtımı vb. makale dışı yazılara da dergi bünyesinde her sayıda belirli oranda yer verilecektir.

KTÜ SAM Protokol Dergisi Şubat ve Ağustos aylarında olmak yılda iki kez yayımlanır.

Dergide yayımlanan yazılarda belirtilen görüşler yazarlara aittir; Derginin sorumluluğu yoktur.

KTÜ SAM PROTOKOL DERGİSİ

2021 | YIL 2 SAYI 1 | KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ STRATEJİK ARAŞTIRMA MERKEZİ DERGİSİ

İÇİNDEKİLER

<i>Kısa makale</i>	Kötü Huylu Problem Perspektifinden Covid-19 Pandemisi ile Mücadele <i>Abdullah UZUN</i>	5 -11
<i>Kısa makale</i>	İnsanlığın Ortak Aklı: Ombudsman <i>Kadir Caner DOĞAN</i>	13-18
<i>Kısa makale</i>	Avrupa Bütünleşme Kuramları Işığında Çok Düzeyli Yönetişim <i>Nisa ERDEM</i>	20-30
<i>Kısa makale</i>	21. Yüzyılda Dijital Diplomasinin Yükselişi <i>Vahit GÜNTAY</i>	32-39
<i>Kısa makale</i>	Karadeniz Havzası: Jeopolitik Güç Mücadelesi ve İş birliği İmkânları <i>Adnan SEYAZ</i>	41-49
<i>Kısa makale</i>	İnsani Müdahale Tartışmasına Vakaların Etkileri <i>Ekrem OK</i>	51-59
<i>Kısa makale</i>	Covid-19 ve Aşı Karşıtlığı <i>Hüseyin YADİGAROĞLU</i>	61-70

COVID-19 VE AŞI KARŞITLIĞI

Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin YADİGAROĞLU

Karadeniz Teknik Üniversitesi
hyadigaroglu@ktu.edu.tr

Öz

Bu çalışmanın konusu covid-19 pandemisi ile birlikte tekrar gündeme gelen aşı karşıtlığıdır. Dünyayı kuşatan ve her geçen gün yeni vakalara sebep olan salgında kalıcı çözüm, aşılama tekniği olarak değerlendirilmektedir. Ancak aşılamanın kayda değer etkilerinin olmasına rağmen aşı karşıtlığı da dünyada artmakta ve insanlar aşı konusunda endişeler taşımaktadır. Aşı karşıtlığı veya reddinin ardındaki nedenler komplo teorileri olduğu gibi üretilen aşılar karşı oluşan güvensizlik duygusu da olabilmektedir. Bu bağlamda çalışmada, aşı karşıtlığının tarihsel boyutları ele alınarak ve günümüzde artan aşı karşıtlığının nedenleri ile Covid-19 ve aşılarla ilgili güncel verilere yer verilerek dünyada ve Türkiye'deki mevcut durum değerlendirilip pandemi ile birlikte artan aşı karşıtlığı ve bu karşıtlığın mevcut nedenleri üzerinde durulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Aşı, Aşı Karşıtlığı, Covid-19

Giriş

Dünya Sağlık Örgütü'ne göre (WHO) aşı karşıtlığı, aşı hizmetlerine erişim olmasına rağmen aşı vurulmanın reddedilmesi veya ertelenmesidir (WHO, 2015: 1). Bu bağlamda aşının reddedilmesi veya ertelenmesi toplumsal zihniyet ve bağlama göre değişen sebeplerle ortaya çıkmaktadır. Tarihsel deneyimlerin aşılama tekniğinin salgınlara karşı milyonlarca insanı hem koruduğunu hem de önleyici bir teknik olduğunu göstermesine rağmen aşı karşıtlığı aşının üretilmesinden bugüne kadar farklı nedenlerle de olsa var olmuştur. Esasında salgınla mücadelede aşılama tekniğinin, karantina ve sosyal izolasyon ile birlikte kullanılan temel yöntemlerden biri olduğu bilinmektedir. Karantina, hastalığı taşıyan kişinin uygun bir yerde gözetim altında tutulması ve başkalarıyla teması engellenerek bulaş riskinin önüne geçilmeye çalışılması iken sosyal izolasyon kişinin kendini sosyal çevresinden uzaklaştırmasıdır. Her iki mücadele yöntemi de özellikle salgınlarda bulaşıcılığını engelleme amacıyla kullanılmaktadır.

Günümüzde insanlığın ortak deneyimi olan "Covid-19" veya "Coronavirüs" salgını ile mücadelede de benzer teknikler kullanılmaktadır. Karantina ve sosyal izolasyon teknikleri ile

salgının bulaşıcılığının düşürülmesi sağlanarak vaka sayısının öncelikle öngörülebilir bir seviyede tutulması amaçlandı. Ancak söz konusu olan bu teknikler, vaka sayılarının düşürülmesinde kısmen etkili olsa da kesin çözüm olarak görülmemektedir. Sosyal mesafeye uyulmaması ve temasın önüne geçilememesi gibi nedenler vaka sayılarını artırdığı gibi salgının hızını da artırmıştır. Bu bağlamda covid-19 salgınına karşı kitlesel korunma ve bağışıklık kazanımı için son çare olarak aşılama tekniği görülmektedir. Aşılama “zayıflatılmış virüs ya da bakterilerin ya da bunların antijenik parçalarının vücuda verilerek yapay bağışıklık elde edilmesidir” (Bozkurt, 2018: 71). Tarihte birçok salgın aşılama tekniği ile kontrol altına alınmış veya tamamen ortadan kaldırılmıştır. Kısacası, ölüm ve hastalığa yakalanmanın önüne geçilmesinde aşılama tekniği ile birlikte önemli başarılar elde edilmiştir. Aşı yoluyla bağışıklama sayesinde çiçek hastalığından tahmini 5 milyon ölümün önüne geçilmiştir. Kızamık %60, difteri ve çocuk felcinde ise engellenen ölüm oranı %86 oranındadır (Soysal, 2018: 264).

Aşılamanın salgınlara karşı bu denli başarılı bir teknik olduğu bilinmesine rağmen covid-19 salgını sürecinde dünyada aşı karşıtlığı tekrar gündeme geldi. Aşının bulunmasıyla başlayan bu davranış türü tarihte farklı nedenlerle de olsa insanlar tarafından benimsenmiştir. Şüphesiz ki günümüzde aşı karşıtlığının tekrar gündeme gelmesinin döneme özgü nedenleri olmakla birlikte geçmişten gelen ortak nedenleri de vardır. Bu çalışmada öncelikle salgın ve toplum ilişkisine dair bir değerlendirme yapılacaktır. Ardından covid-19 salgınına dair güncel bilgiler ve son olarak aşılamanın tarihi ve aşı karşıtlığı hakkında bilgi verilecektir. Çalışma bir tarama-değerlendirme çalışmasıdır. Bu sebeple ilgili literatür taranarak konuyla ilgili veri ve görüşlere yer verilecektir.

1. Salgınlar ve Toplum

İnsanoğlu sağlık ve esenlik gibi hastalık ve rahatsızlıkları da deneyimlemektedir. Sağlık bilimcileri hastalıkların nedenlerini biyolojik yapıda görülen işlev kaybı veya bozulmalar üzerinden açıklarken sosyologlar hastalıkları toplumsal nedenler üzerinden açıklar. Buna göre tıbbi bilimlerden hastalık nesnel bir etiket iken sosyoloji açısından öznel bir değerlendirmedir. Sağlık ve hastalık olgularının sosyoloji biliminde konu edilmesi ise II. Dünya Savaşı'ndan sonra olmuştur. Modern ulus devletlerin ekonomi-politik hedefleri açısından sağlıklı bir nüfus önemli bir sermayedir. Bu nedenle halk sağlığını koruma ve geliştirme modern devletlerin temel politikaları içinde yer almaktadır. Toplumsal yapı açısından sağlık; eğitim, ekonomi ve siyaset gibi temel kurumlardan biridir. Sağlık kurumunun toplumsal yapının uyum ve denge içinde devamlılığının sağlanmasında işlevsel bir niteliğinin

olması modern devletler sağlığa dair politikalar üretmelerinin temel nedenidir. Öyle ki Fransız düşünür Michel Foucault, 18. Yüzyıldan sonra farklı bir iktidar türünün geliştiğini söyler. Foucault, biyo-iktidar şeklinde ifade ettiği bu iktidar türünün odak noktasının “nüfus” olduğunu vurgular. Buna göre biyo iktidar “yönetim pratiğinin nüfusu oluşturan canlıların karşılaştığı sorunları (sağlık, hijyen, doğum oranı, yaşam süresi, ırklar...) akılsallaştırma çabasıydı” (Foucault, 2015: 263). Bu çaba ile birlikte doğum, ölüm, yaşam süresi, beslenme, konut biçimi vb. nüfusun sağlık durumunu etkileyecek tüm unsurlara dair düzenleyici ve denetleyici politikalar üretilmektedir. Böylelikle hem devletin ekonomik amaçları doğrultusunda üretime katkı sağlayan hem de sosyal çevresiyle uyumlu olan bireyler hedeflenmektedir.

Modernleşme; ekonomik, siyasi, demokratik hak ve özgürlüklerde insanoğluna kayda değer katkılar sunmuştur. Ancak modernliğin sonuçlarını sadece sunduğu katkılar üzerinden değerlendirmek yetersiz bir yorumdur. Modernleşme, rasyonelleşme temelinde yükselen kapsamlı bir değişim ve dönüşüm olmasının yanı sıra irrasyonel sonuçlara da sahiptir. Çağdaş sosyolog Anthony Giddens’in ifadesiyle modernliğin “fırsat yönü” (Giddens, 1994: 14) olduğu gibi “karanlık yüzü” (Giddens, 1994: 16) de vardır. Giddens, sanayi öncesi toplumlardan farklı olarak modern toplumlarda “üretmiş risk”lerin olduğunu söyler. Bu riskler, “kendi bilgimizin ve teknolojimizin doğal dünya üzerindeki etkisi tarafından yaratılan riskler”dir (Giddens, 2013: 1006). Modern dünyada insanoğlunun karşı karşıya kaldığı sağlık riskleri çoğunlukla üretilmiş risklerdir. GDO’lu besinler, nükleer sızıntılar, küresel ısınma, laboratuvar ortamlarında üretilen mikrop veya virüsler vb., insan sağlığını tehdit eden üretilmiş risklerden bazılarıdır. Alman düşünür Ulrich Beck modernleşmenin yarattığı tehlike ve güvensizliklerle farklı bir modernleşmeye doğru gidildiğini savunur. Her ne kadar modern toplum, rasyonellik ilkesi üzerine inşa edilse de Beck’e göre “teknik seçenek kapasitesinin artmasıyla birlikte sonuçların hesaplanamazlığı” (Beck, 2011: 26) ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle insanlık “rasyonelliğin sonucu olarak yaratılan belirsizlik ve denetlenemezlik” (Beck, 2013: 44) gibi risklerle karşı karşıyadır. Bu bağlamda nükleer savaş, küresel ısınma ve salgınlar gibi büyük sorunlarla insanlık karşı karşıyadır.

Salgınlar tarih boyunca insanoğlunu tehdit eden temel sağlık sorunları olmuştur. Sadece bulaştığı insanları değil, tüm nüfusu etkileyen salgınlar ilaç bulunana kadar etkisini devam ettirmektedir (Parıldar, 2020: 19). Bu bağlamda salgınların neden olduğu risk, patojenin (virüs gibi) tespit edilmesi ve tespit edilen patojene karşı uygun tedavinin bulunmasına

kadar sürmektedir. Riskin devam ettiği süreçte sadece sivil halk değil, salgınla mücadele eden sağlık uzmanları da tehdit altındadır. Tarihte SARS, MERS, Ebola, Sıtma, İspanyol Gribi, Veba, Kolera ve AIDS vb. birçok salgın ortaya çıkmıştır. Bu salgınlarda milyonlarca insan hayatını kaybetmiş milyonlarcası da hastalığa yakalanmıştır. Salgınlarda en önemli hastalık bulaştırıcı etken (patojen) ise virüslerdir.

2. Covid-19 Pandemisi

Çin'in Wuhan şehrinde Aralık 2019'da ortaya çıkan yeni tip virüs çok geçmeden tüm dünyayı tehdit etmiştir. "Coronavirüs" veya "Covid-19" olarak adlandırılan bu yeni tip virüsten dolayı Dünya Sağlık Örgütü (WHO) 12 Mart 2020'de pandemi ilan etmiştir. Dünya Sağlık Örgütü, 12 Mart 2020'de dünyada 6741'i yeni olmak üzere 125.260 vaka ve 4.613 ölüm olduğunu rapor etmiştir. (WHO, 2020). Aynı gün Türkiye'de ise 1 vaka tespit edilmiştir (Sağlık Bakanlığı, 2020).

Tablo 1. Ükelere Göre Korona İstatistikleri (worldometers, 2021).

Ülke	Toplam Vaka	Yeni Vaka	Toplam Ölüm	Yeni Ölüm
ABD	28,291,581	28,457	497,761	554
Hindistan	10,925,208	9,036	155,836	72
Brezilya	9,840,002	5,489	239,359	65
Rusya	4,086,090	14,207	80,520	394
Birleşik Krallık	4,047,843	9,765	117,396	230
Fransa	3,469,539	4,376	82,226	412
İspanya	3,086,286	11,942	65,449	234
İtalya	2,729,223	7,351	93,835	258
Türkiye	2,594,128	7,945	27,562	91
Almanya	2,345,569	3,863	65,815	249

Tablo 1'de yer alan veriler 16.02.2021 tarihine aittir. Tabloda en fazla vaka ve ölümün görüldüğü 10 ülke yer almaktadır. ABD, korona salgınından en fazla etkilenen ve en fazla kaybı veren ülkedir. Türkiye'ye ait verilerde ise toplam vaka göz önüne alındığında diğer ülkelerle paralellik gösterdiği görülmektedir. Türkiye açısından olumlu durum ise, toplam vaka sayısının yüksek olmasına rağmen toplam ölüm sayısının diğer ülkelere göre düşük olmasıdır.

3. Aşılama ve Aşı Karşıtlığı

Türkiye’de korona salgınına karşı alınan ilk önlemler temizlik, maske ve mesafeye dair uygulamalardır. Esasen “temizlik, maske ve mesafe (TMM)” bir söylem olarak karşımıza çıkmaktadır. Söylem, “ortak varsayımlar aracılığıyla oluşturulan ve belirli bir konu hakkında insanların anlayış ve eylemlerini biçimlendirmeye hizmet eden düşünme ve konuşma çerçevesi”dir (Giddens & Sutton, 2014: 15). Bir söylemin üretilmesi belli bir alanda uzman olmayı gerektirir. Bu bağlamda TMM, tıp uzmanlarının ürettiği bir söylem olmakla birlikte siyasi iktidarın benimsediği ve bu noktada belirli politikaları hayata geçirdiği salgınla mücadele formülüdür. TMM bulaş oranını azaltmasına rağmen halkı salgına karşı koruyucu ve önleyici farklı tedbirlere de ihtiyaç duyulmuştur. Aşılama bu noktada ihtiyaç duyulan yegâne teknik olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda covid-19’a karşı birçok ülkede farklı aşılar üretilmiştir. Tablo 2 üretilen bu aşılar hakkındaki güncel bilgileri içermektedir.

Aşılama, hem salgına karşı insanları koruyucu ve önleyici bir tedbir olarak hem de sürü bağışıklığının sağlanması noktasında işlevseldir. Aşılar, enfeksiyon hastalıklarına karşı bağışıklığı artırmaktadır. Çinlilerin 15. Yüzyılda aşı kullandıklarına dair yazılı kayıtlar mevcuttur (Akdeniz & Kavukçu, 2016: 11) . Modern aşuların ise 1796’da Edward Jenner’in çiçek aşısını geliştirmesiyle başladığı bilinmektedir. “Vaccine (aşı)’ kelimesi; düşük hastalandırıcılık özelliğine sahip bir Poxvirus olan ve çiçek hastalığından korunmada kullanılmış olan ‘Vaccinia virüs’ten türetilmiştir” (Kutlu & Altındış, 2018: 48).

Tablo 2. Covid-19’a Karşı Üretilen Aşılar ve Durumları (WHO, 2021).

Üretici	Aşının Adı	Değerlendirme Durumu	Öngörülen Karar Tarihi
Pfizer-Biontech	BNT162b2/COMIRNAT Y Tozinameran (INN)	Sonlandırıldı	31/12/20
AstraZeneca-University of Oxford	AZD1222	Bekleniyor	Mart-Nisan 2021
SK Bio - AstraZeneca-University of Oxford	- AZD1222	Değerlendirme devam ediyor	Şubat 2021’in ortaları

Serum Institute of India	Covishield (ChAdOx1_nCoV-19)	Geliştiriliyor	Şubat 2021'in ortaları
Sinopharm / BIBP1	SARS-CoV-2 Vaccine (Vero Cell), Inactivated (InCoV)	Geliştiriliyor	En erken Mart
Sinovac	SARS-CoV-2 Vaccine (Vero Cell), Inactivated	-	En erken Mart
Moderna	mRNA-1273	-	Tahmini 2021 Şubat sonu
Janssen Infectious Diseases & Vaccines	Ad26.COV2.S	Henüz başlamadı	Mart - Nisan 2021
The Gameleva National Center	Sputnik V	-	-
CanSinoBio	Ad5-nCoV	-	-
Vector State Research Centre of Virology and Biotechnology	EpiVacCorona	-	-
Zhifei Longcom, China	Recombinant Novel Coronavirus Vaccine (CHO Cell)	-	-
IMBCAMS, China	SARS-CoV-2 Vaccine, Inactivated (Vero Cell)	-	-
Sinopharm / WIBP2	Inactivated SARS-CoV-2 Vaccine (Vero Cell)	-	-
NOVAVAX	-	-	-

Aşının toplumun ve bireylerin sağlığını koruma ve geliştirmede başarılı bir uygulama olduğu bilinmesine rağmen aşının ilk kullanımından günümüze kadar çeşitli sebeplerle de olsa aşı karşıtlığı görülmektedir. E. Jenner'in ilk aşığı ürettiği dönemde E. Massey adlı bir din adamı aşılama faaliyetlerini şeytana uyma olarak tanımlayarak aşı karşıtlığını başlatmıştır (Soysal, 2018: 263).

Aşı karşıtlığı tarihte farklı nedenlerle de ortaya çıkmıştır. Örneğin İngiltere'nin 1840 yılında çıkarmış olduğu aşı yasası da aşılama karşı bir tepki meydana getirmiştir. Yasa ile

aşılama yasal hale getirilirken yeterli aşının yaptırılmadığı görülmüş ve aşılama zorunlu hale getirilmiştir. Yasanın 1864'te ortaya çıkan salgın nedeniyle daha sıkı bir şekilde uygulanmaya çalışılması tepkilere neden olmuştur. Öyle ki, John Gibs'in 1854 yılında yayımlanan "Tıbbi Özgürlüklerimiz" isimli kitabı aşı karşıtlığının başlangıcı olarak kabul edilmektedir. Sonuçta 19. Yüzyılda İngiltere'deki aşı konusunda alınan sıkı önlemler nedeniyle aşı karşıtı hareketler ortaya çıkmıştır (Kader, 2019: 379). Artan aşı karşıtlığına karşı 2012 yılında Dünya Sağlık Örgütü (WHO) "Aşı Karşıtlığı Çalışma Grubu"nu (Vaccine Hesitancy Working Group) kurmuştur.

Aşı reddinin toplumsal ve bireysel birçok nedeni vardır. Bu nedenlerden bazıları şu şekildedir (Bozkurt, 2018: 72):

- "Aşılar cıva, alüminyum, eter, antibiyotik ve birçok kimyasal içerir ve bunlar otizm ve benzeri hastalıklara neden olur".
- "Aşı üreten firmalar çok büyük gelirler elde ettiği için art niyetli bir 'pazar' olabilir",
- "Aşılama yerine hastalık geçirilerek daha iyi bağışıklık sağlanır".
- "Tamamlayıcı ve alternatif tıp daha etkin ve yan etkisi daha azdır".
- "Çocukların bağışıklık sistemi daha tam gelişmemiştir ve aşılar bağışıklık sistemine zarar verir".
- "Aşıların etkinliğini ve güvenilirliğini kanıtlayan çalışmalar yoktur".
- "Aşıların yan etkilerini bildiren çalışmalar vardır".
- "Bazı 'dini, felsefi etkinlikler kazanmış kişiler' ve bazı 'doktorlar' aşıların zararlı olduğunu anlatmakta ve çocuklarına yaptırmamaktadır".

Aşı karşıtlığı, covid-19'a karşı üretilen aşılar ve aşılama tekniğinin uygulanması zorunluluğuyla birlikte tekrar gündeme geldi. Dünya'nın farklı ülkelerinde aşı karşıtı gösteriler yapılmakta ve insanlar covid aşılarına karşı bir duruş sergilemektedir. Bunun örneklerinden biri Londra'da Aralık 2020'de, "zorunlu aşıya hayır" yazılı pankartlarla yapılan gösteri yürüyüşüdür (NTV, 2020). Günümüzde farklı ülkelerde de benzer hareketler görülmektedir. Türkiye'de ise 2010 yılında ilk örnekleri görülen aşı karşıtlığının, korona pandemisiyle birlikte tekrar yükselişe geçtiği görülmektedir.

Korona salgınında aşı karşıtlığının tekrar gündeme gelmesinin birçok nedeni vardır. Söz konusu bu nedenler komple teorileri şeklinde olabileceği gibi aşının üretim süreci ve yararlı olacağına dair şüpheler de olabilmektedir. Aşı karşıtlığının nedenleri olarak; korona aşılarının DNA yapımızı değiştireceğine dair düşünce, aşı ile birlikte vücudumuza

Resim 1. İngiltere’de Covid-19 Aşısı Karşıtı Gösteri (NTV, 2020).

mikroçip yerleştirileceğine dair inanç, aşı üretiminde cenin dokusu kullanıldığı iddiası ve koronavirüsten ölme oranının düşük olduğu için aşının gereksiz olduğu şeklindeki kanaatten bahsetmek mümkündür (BBC, 2020). Tüm bu iddia ve kanaatlerin yanı sıra

“covid-19 aşısı ile birlikte insanlara maymun ve domuz genleri enfekte edileceği”, “koronavirüs sürekli mutasyona uğradığı için aşının işe yaramayacağı”, “aşı üreticilerinin aşı olmasının yasak olduğu” ve “aşılarda kısırlığa neden olacağı” şeklindeki iddialar da aşı karşıtlığının nedenleri olarak karşımıza çıkmaktadır (Teyit, 2021).

Basın ve sosyal medya mecralarında yer alan komplo teorileri ve iddiaların yanı sıra yapılan bilimsel araştırmalarda da covid-19 aşısına dair insanların beklenti ve yaklaşımları hakkında bilgi sahibi olunmuştur. Bu araştırmalardan biri IPSOS tarafından 28-31 Ocak 2021’de Dünya Ekonomik Forumu ile birlikte yapılan ve 15 ülkede yürütülen araştırmadır. Araştırma sonucunda dünya genelinde covid-19 aşısına karşı artan bir aşı olma niyeti olduğu görüldü. Buna göre covid-19 aşısı olma niyeti Brezilya’da %88, Çin’de %85 ABD’de %71, Almanya’da %68 ve Fransa’da %57’dir. Aşıya tereddütle yaklaşmanın temel sebepleri ise klinik araştırmaların yan etkileri ve aşının üretilme hızı konusundaki endişelerdir. Covid-19 aşısı olmayacağını söyleyenlerin Brezilya’da %25’i ve Japonya’da %66’ı aşılarda yan etkileri konusunda endişeli olduklarını belirtmişler. Aynı zamanda Japonya’da %5 ile Çin’de %18 arasında bir oran, covid-19’a yakalanma riskinin çok düşük olduğunu düşünmektedir. Aşının etkili olmadığını düşünenlerin oranı Çin ve Güney Kore’de %4 iken Birleşik Krallık’ta %12’dir. Çin’de %1 ve ABD’de %11 arasında genel olarak aşılar karşı bir kesim yer almaktadır (IPSOS, 2021).

Türkiye’de İstanbul Medeniyet Üniversitesi Toplumsal Yapı Araştırmaları Programı (TYAP) kapsamında yapılan bir çalışmada toplumun aşı ile ilgili yaklaşımları hakkında bilgi edinilmiştir. Bu çalışmaya göre hemen aşı olmak isteyenlerin oranı %16.5, aşının etkisi kanıtlandıktan sonra aşı olmak isteyenlerin oranı %26, yapılacak aşının türüne göre kararını verecek olanların oranı %8.4, aşı olmayı hiç düşünmeyenlerin oranı %24.6 ve aşı olma konusunda kararsız olanların oranı %24.6 olarak belirlenmiştir (TYAP, 2021: 12).

Sonuç

İnsanlık korona salgının neden olduğu riskleri gündelik yaşam pratikleri içinde deneyimlerken bir taraftan da - özellikle aşuya dair - medya yoluyla aktarılan eleştiriler arasında kalmıştır. Bu bağlamda insanlık bir eşikte, yani salgın tehdidinin ürettiği risk ile aşı kullanma tereddüdünün neden olduğu belirsiz bir düzlemde, bir ara form içinde yer almakta ve çağın bu son ikilemini deneyimlemektedir. Aşı karşıtlığı, salgının yarattığı risk korkusu ve eski normal düzene dönme arzusunun arasında rasyonel (aşı deneme çalışmalarının kısa süre içermesi gibi) veya irrasyonel (insanlara çip takılması gibi) iddia veya söylemler izleği bağlamında hem bireysel hem de kolektif hafızalara eklenerek sağlık davranışının geliştirilmesini engellemektedir.

Kaynakça

- Akdeniz, M. & Kavukçu, E. (2016). Aşılama ve Aşıların Tarihçesi”, *Klinik Tıp Aile Hekimliği Dergisi*, 8(2), 11-28.
- BBC. (2020, 3 Aralık). Koronavirüs aşısı: Aşıyla ilgili komplo teorileri neler, bilim insanları bunları nasıl çürütüyor?. <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55172316>.
- Beck, U. (2011). *Risk toplumu- başka bir modernliğe doğru* (Çev. K. Özdoğan ve B. Doğan). İthaki Yayınları.
- Beck, U. (2013). *Siyasallığın icadı* (3. Baskı). (Çev. Nihat Ülner), İletişim Yayınları.
- Bozkurt, H. B. (2018). Aşı Reddine Genel Bir Bakış ve Literatürün Gözden Geçirilmesi, *Kafkas J Med Sci*, 8(1), 71-76.
- Foucault, M. (2015). *Biyopolitikanın doğuşu* (Çev. A. Tayla), İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Giddens, A. (1994). *Modernliğin sonuçları* (Çev. E. Kuşdil). Ayrıntı Yayınları.
- Giddens, A. (2013). *Sosyoloji* (1. Baskı). (Çev. Z. Mercan). Kırmızı Yayınları.
- Giddens, A. & Sutton, P. W. (2014). *Sosyolojide temel kavramlar*. (Çev. A. Esgin). Phoenix.
- IPSOS. (2021, 16 Şubat). Global attitudes: COVID-19 vaccines. <https://www.ipsos.com/en/global-attitudes-covid-19-vaccine-january-2021>
- Kader, Ç. (2019). Aşı Karşıtlığı: Aşı Kararsızlığı ve Aşı Reddi, *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*, 4(3), 311-388.
- Kutlu, H. H. & Altındış, M. (2018). Aşı Karşıtlığı, *Flora*, 23(2), 47-58.

- NTV, (2020, 14 Aralık). İngiltere'de covid-19 önlemleri ve aşı karşıtı gösteri. <https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/ingilterede-covid-19-onlemleri-ve-asi-karsiti-gosteri,rJ19xqcz6EWBH04okcI6hA/bAxDdDcCHU6EZljMk92rog>.
- Parıldar. H. (2020). Tarihte Bulaşıcı Hastalık Salgınları, *Tepecik Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 30, 19-26.
- Soysal, A. (2018). Aşı Karşıtlığı, *Madde Diyalektik ve Toplum*, 1(3), 263-271.
- T.C. Sağlık Bakanlığı. (2021, 12 Ocak). Genel koronavirüs tablosu. <https://covid19.saglik.gov.tr/TR-66935/genel-koronavirus-tablosu.html>.
- Teyit. (2021, 16 Şubat). Aşı Karşıtlığı ve Covid-19. <https://teyit.org/dosya-asi-karsitligi-ve-covid-19>.
- Toplumsal Yapı Araştırmaları Programı (TYAP). (2021, 3 Şubat). Pandeminin sosyal etkileri ve toplumun aşı ile ilgili yaklaşımları. https://tyap.net/mediaf/Pandeminin_Sosyal_Etkileri_Sunum.pdf
- World Health Organization. (2015). Vaccine hesitancy: what it means and what we need to know in order to tackle it. *Journal of Vaccine*. https://www.who.int/immunization/research/forums_and_initiatives/1_RButler_VH_Threat_Child_Health_gvirf16.pdf?ua=1
- World Health Organization. (2021, 8 Şubat). Status of covid-19 vaccines within WHO EUL/PQ evaluation process. https://extranet.who.int/pqweb/sites/default/files/documents/Status_COVID_VAX_08Feb2021.pdf
- World Health Organization. (2020, 12 Mart). Coronavirus disease 2019 (COVID-19) Situation Report – 52, https://www.who.int/docs/default-source/coronaviruse/situation-reports/20200312-sitrep-52-covid-19.pdf?sfvrsn=e2bfc9c0_4.
- Worldometers. (2021). Report coronavirus cases. <https://www.worldometers.info/coronavirus/>

Protokol Dergisi

Çağrı Metni

Protokol dergisi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Stratejik Araştırma Merkezi bünyesinde yayımlanmaktadır. Uluslararası İlişkiler, Sosyoloji, Ekonomi, Kent, Çevre ve Yönetim konuları başta olmak üzere sosyal bilimler alanına dair kısa makalelere yer verecek olan dergi, Şubat ve Ağustos olmak üzere yılda iki kez yayımlanacaktır. Kısa makalelerin yanı sıra derginin her sayısında rapor, derleme, konferans notları, örnek olay, kitap tanıtımı vb. makale dışı yazılara da yer verilecektir. Dergi, öncelikli olarak ilgili alanlardaki güncel strateji temelli konulara dair tartışmaları okuyucu ile buluşturmayı hedeflemektedir. Bu bağlamda hazırladığınız çalışmalarınızı bekliyoruz...

Genel yayım ilkeleri ve yazım kuralları için:

www.ktu.edu.tr/sam

Dergiye yazı göndermek için:

suna.ersavaskavanoz@ktu.edu.tr

**KARADENİZ
TEKNİK ÜNİVERSİTESİ**
Stratejik Araştırma Merkezi

SAM

PROTOKOL